

Muistojen ja todellisuuden välistä rajankäyntiä poikkeusaikana

Elämme keskellä poikkeusoloja. Voimassa ovat poikkeuslait, jotka rajoittavat liikkumistamme ja sosiaalista kanssakäymistämme covid19 -viruksen leviämisen estämiseksi. Suomen rajat on suljettu. Emme voi vapaasti lähteä matkalle Uudeltamaalta muualle Suomeen tai päinvastoin. Myös kotiseutumatkamme Karjalaan ovat ulkoministeriön (16.3.2020) ohjeistuksen ja Venäjän rajan sulkeutumisen takia peruttuja toukokuun alkuun saakka.

Suomen ja Venäjän välillä kulkee paitsi maantieteellinen raja, myös kulttuurinen ja kielellinen raja. Sitä voidaan tulkita myös Suomen ja Karjalan väliseksi, nykyisyyden ja menneisyyden, sukupolvien ja identiteetin väliseksi -rajaksi. Kotiseutumatkat rajan yli tarjoavat meille menneisyyden muistelua, elämyksiä, kokemuksia ja konkreettisia kohtaamisia muiden kohtatovereiden kanssa. Kotiseutumatkailussa tuo valtakunnallinen raja on ylitettävä. Mutta rajaa ei ainoastaan ylitetä, vaan siellä myös ollaan.

Evakkotaustaisille valtakuntamme itäraja on tullut tutuksi, sen siirtyminen, lapsuuskodin jättämisen tuska ja kipeät muistot sen ylityksestä. Sodat ovat perinteisesti liikutelleet ja muuttaneet käytäntöjä valtakunnan rajoilla. Kotiseutumatkailu on muistojen ja todellisuuden välistä rajankäyntiä. Isäni, Aleksanteri Reittu (s. 1929, Suojärvi, k. 1996 Lieksa) muisteli ensimmäistä evakkotaivaltaan:

”Oli 2. marraskuuta, talvisodan toinen päivä 1939. Rauhaisa elo Suojärven Salonkylällä katkesi. Sydäntä kylmäsi. Kylmäsi pelko ja kodin jättämisen tuska. Evakkomatkalle lähtivät lisäksi isä Ivan, äiti Anna, äidinäiti Fekla, kaksi veljeäni Leo ja Yrjö sekä Laura-sisko. Sen muistan kuin eilisen päivän, että lähtiessä ei vitkasteltu. Lähettiin yöllä. Kun ei päästy tietä pitkin karkuun, meidän piti lähteä järven jäätä suoraan päin Suomea. Kylät ja kaikki palo ympärillä. Ja kaiken kukkuraksi oli jäät huonot, kun se oli alkutalvea. Hirmuiset jonot oli ihmisiä ja ankara pakkanen. (...)”

Olen itse toisen polven evakkona käynyt isäni kotipaikalla Suojärvellä kolme kertaa. Ensimmäisellä kerralla bussimatkalaisten mukana yhdessä suvun vanhempien kesken (1993), toisen kerran Lieksan Suojärvi -seuran kotiseutumatkalla (2009) ja kolmannella kerralla – kohtalokkaalla veneonnettomuuden matkalla (2016). Rajanylitykset eivät ole olleet minulle ainoastaan fyysinen siirtyminen arjesta lomalle valtiosta toiseen, vaan rajoja ylittäessäni olen ylittänyt myös henkiset rajani. Salon (2006) tutkimuksen mukaan henkisen rajan ylittäminen tapahtuu syvemmällä identiteetin tasolla. Kun henkisiä rajoja ylitetään, niin kyse on suomalaisesta karjalaiseksi -muutoksesta, jossa kohtaavat konkreettisesti etninen identiteetti ja karjalaisen kansan historia. Tietenkin on huomioitava, että nämäkin muutokset ovat yksilöllisiä.

Matkatoimistot tarjoavat edelleen kotiseutumatkoja Karjalaan koronaviruksen väistyttyä, mutta tällä hetkellä epätietoisuus poikkeustilanteen jatkumisesta ja tilanteen normalisoitumisesta näkyy toimistojen epävarmana tiedotuksena. Tilausmatkat Oy esimerkiksi (www.tilausmatkat.info.fi) kertoo suunnittelevansa tulevan kesän matkoja luovutetun Karjalan alueelle ja seuraavat matka-ajankohdat ovat kesäkuussa. Vistamatkat (www.vistamatkat.fi) markkinoi touko-kesäkuun kotiseutumatkoja kotisivuillaan, eikä siellä ole mainintaa rajojen sulkeutumisesta. Karjalan Liitto tiedottaa kotisivuillaan (www.karjalanliitto.fi) kotiseutumatkojen järjestämisestä touko-

kesäkuussa. Japi-matkojen sivusto (www.japi-matkat.fi) kertoo selkeästi poikkeustilanteen vaikutuksen matkojen perumiseen.

Miksi sitten haluamme matkustaa kotiseudulle Karjalaan? Haluamme rakentaa omaa alueellista identiteettiämme, jossa yhdistyvät oma itse ja suhde ympäristöön. Ihminen yhdistää asuinpaikkaansa erilaisia elementtejä kuten paikallishistorian, luonnonolot, sosiaalisen aseman ja jopa murteen. Nämä saavat ihmisen mielessä ympärilleen erilaisia mielikuvia ja odotuksia. Tutkija Anssi Paasin (1996) mukaan Karjalasta kerrotut kertomukset ja kuvaukset luovat kotiseutumatkailijalle ennakko-odotuksia ja jonkinlaisen suhteen kaukaiseen, rajan takaiseen, kotiseutuun. Karjalan kotiseutumatkailuun kytkeytyy voimakkaita ideologioita menetetyistä kodista ja ainakin ajallisesti jo suhteellisen etäisestä esi-isien kulttuurista. Kotiseutumatkailu on eräänlainen tapa palata omasta nykyisestä identiteetistä johonkin toiseen alueelliseen identiteettiin.

Mikko Erosen (2018) Itä-Suomen yliopistossa tekemä tutkimus osoittaa, että tunne karjalaisuudesta on voimakkaasti kytköksissä omaan sukujuuriin ja oman suvun menneisyyteen. Siteet oman suvun menneisyyteen eivät kuitenkaan ole ainoa karjalaisuutta esille tuova tekijä. Karjalaisuus nähdään positiivisena identiteettinä, jota myös tietoisesti tuemme keskustelemalla aiheesta muiden karjalaistaustaisten kanssa, lukemalla Karjala-aiheista kirjallisuutta tai noudattamalla ortodoksisia traditioita.

Isäni Aleksanteri oli evakkopoika, joka halusi ylittää positiivisen alueellisen identiteetin rajan ja käydä synnyinpaikallaan Suojärvellä kerran, kesällä 1993. Hänen nuorempi veljensä Leo eli omassa nykyisessä identiteetissään, ja ei kertaakaan suostunut lähtemään kotiseutumatkalle - kuittasi sen joutavaksi ajanhukaksi. Isäni nuorempi veli Yrjö, sen sijaan on käynyt Suojärvellä ahkerasti, lukuisia kertoja. Tässä ne erot. Mutta edelleen, tarve alueellisen identiteetin ja henkisen rajan ylittämiseen ovat myös tulevaisuudessa olemassa.

Tarja Lang

Kirjoittajana kuulun toiseen evakkosukupolveen - 1960-luvulla ja sen jälkeen syntyneisiin - joilla sota-ajan ja Karjalasta lähdön tapahtumat ovat etäisempiä kuin ensimmäisen sukupolven kuuluville karjalaisille.